

پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش؛ برنامه اقدام

نویسنده: عبدالله انصاری^۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۲۲

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۵/۳/۱۶

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۰، بهار ۱۳۹۵

چکیده

اقتصاد مقاومتی مجموعه‌ای از سیاست‌ها است که در پی توانمندسازی جامعه برای رویارویی با تکانه‌های اقتصادی بوده و بر فرهنگ اسلامی استوار است. با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، آموزش و پرورش موظف شد برای پیاده‌سازی سیاست‌های یادشده برنامه تدوین کند. این مقاله گزارش پژوهشی است که در پاسخ به پرسش «عناوین و ترتیب اولویت راهبردها، سیاست‌ها و اقدام‌های مرتبط با پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش از نظر خیرگان، صاحب‌نظران و متصدیان کدامند؟»، انجام شده است. متناسب با پرسش تحقیق، پیش‌نویس برنامه به شیوه‌ی اسنادی، تدوین و به روش کیفی و شیوه‌دلفی اعتبارسنجی و در قالب پرسشنامه (شامل سه راهبرد، ۲۲ سیاست و ۱۱۰ اقدام)، از سوی گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران اولویت‌بندی شد. نتایج، نشان‌دهنده راهبردهای گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد، افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی و برابرسازی دسترسی به فرصت‌های آموزشی و بهره‌مندی از آموزش، به ترتیب دارای اولویت بوده و در پایان سیاست‌ها و اقدامات نیز اولویت‌بندی شدند.

واژگان کلیدی:

اقتصاد مقاومتی، اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، اعتبارسنجی سیاست، برنامه اقدام

۱. استادیار سازمان برنامه ریزی آموزشی و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، abd_ansari@yahoo.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

با ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، قوای کشور، موظف شدند تا نقشه راه را برای عرصه‌های مختلف، تدوین و همه نهادها را برای پیاده‌سازی سیاست‌های یادشده ساماندهی کنند. در این راستا برای وزارت آموزش و پرورش، وظایف برنامه‌ریزی، تبیین اقتصاد مقاومتی و گفتمان‌سازی لازم با جلب مشارکت اندیشمندان تعیین شد. نظام آموزش عمومی کشور در این مسیر با چالش‌هایی چون ناشناخته بودن نسبی ابعاد اندیشه اقتصاد مقاومتی در قلمرو آموزش و پرورش و تنوع دیدگاه‌ها در مورد چشم‌انداز و چگونگی دستیابی به وضعیت مطلوب روبرو است که بر ضرورت تدوین برنامه و تعیین راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات تأکید می‌کند. پژوهش حاضر به‌عنوان گامی مقدماتی برای ۱- تدوین برنامه عملیاتی زمان‌بندی‌شده برای ورود به مرحله اجرا و پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش ۲- بسیج مجموعه ادارات، سازمان‌ها و دفاتر وزارت آموزش و پرورش و تقسیم وظایف برای پیاده‌سازی سیاست‌های مذکور ۳- پیاده‌سازی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در محیط درونی وزارت آموزش و پرورش و جامعه ۴- کسب شناخت بیشتر و تبیین اندیشه اقتصاد مقاومتی به‌ویژه در جنبه عملیاتی و پیاده‌سازی آن در آموزش و پرورش (با توجه به فقر نسبی منابع (اعم از نظری و عملی) در این زمینه) ۵- ایجاد سازگاری میان دیدگاه‌های متنوع موجود پیرامون چگونگی دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش، اهمیت دارد.

روشن است که اعتبار یک برنامه، نقشی تعیین‌کننده در موفقیت آن دارد و کیفیت نازل راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات دستیابی به اهداف برنامه را دشوار می‌سازد. به‌علاوه دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش به پای بندی، تعهد و احساس مسئولیت مدیران و کارکنان بستگی داشته و بنابراین شایسته است برنامه پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش با استفاده از همه اطلاعات و تجارب موجود و با مشارکت سیاست‌گذاران و متصدیان، استخراج، اعتباریابی و اولویت‌بندی شود.

با توجه به نکات بالا و این مهم که سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای پیاده‌سازی، تدوین و ابلاغ‌شده اما تاکنون کمتر به جنبه عملیاتی شدن آن پرداخته شده است، مقاله حاضر به گزارش پژوهشی اختصاص دارد که اهداف اصلی آن به ترتیب عبارت از تهیه برنامه (مجموعه راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات) پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش و اولویت‌بندی راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات

۱. متن نامه ریاست جمهوری به معاون اول ۱۳۹۲/۱۲/۱۱

هستند. در این مقاله کوشش می‌شود به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱) عناوین و ترتیب اولویت راهبردها، سیاست‌ها و اقدام‌های مرتبط با پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی در آموزش و پرورش از نظر خبرگان، صاحب‌نظران و متصدیان کدامند؟

۲) آیا میان نظرات گروه‌های مورد بررسی درباره اولویت‌ها سازگاری وجود دارد؟ برای پاسخ دادن به این سؤال‌ها، مفاهیم اقتصاد مقاومتی و نقش آموزش و پرورش در نیل به آن مرور و پس از تبیین روش تحقیق، چگونگی گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها، پیش‌نویس برنامه‌ی (فهرست عناوین راهبردها، سیاست‌ها و اقدام‌ها) پیاده‌سازی اندیشه اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش که با استفاده از ادبیات موضوع پژوهش و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، اسناد بالادستی، مدارک و مستندات مرتبط، تهیه و به‌وسیله خبرگان و صاحب‌نظران اعتباریابی و اولویت‌بندی شده است، ارائه می‌شود.

۲- چارچوب نظری

۲-۱- مبانی اقتصادی مقاومتی

با شدت گرفتن تحریم‌های غرب، علیه جمهوری اسلامی ایران در سال‌های اخیر، عبارت «اقتصاد مقاومتی» در ادبیات اقتصادی کشور و الگوی اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از مشکلات اقتصادی مطرح و تبیین آن بر عهده‌ی اندیشمندان گذاشته شد. البته مفهوم اقتصاد مقاومتی منحصر به ایران نبوده و گروهی از اقتصاددانان در قالب «تئوری سیستم‌های جهانی» و سیکل‌های کندراتیف و گروه دیگری با استفاده از تئوری بازی‌ها برای تفسیر چگونگی ظهور و افول بحران‌های اقتصادی در نظام سرمایه‌داری تلاش کرده‌اند (بختیارزاده، ۱۳۸۸). واژه مقاومت به استعداد بازیابی و برگشت به وضعیت اولیه سیستم بعد از مواجه شدن با تکانه (شوک) اشاره دارد و اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که توانایی مقابله با شوک‌های وارده و قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد (دانش جعفری، ۱۳۹۲). به بیان دیگر، اقتصاد مقاومتی به مفهوم توانایی جوامع در انطباق‌پذیری برای مواجهه با تکانه‌ها است که طبق ادبیات نهادی «کارایی تطبیقی» نامیده می‌شود و میزان کارایی به انعطاف‌پذیری ماتریس نهادی جامعه بستگی دارد (داوودی و جعفریه، ۱۳۹۳، ص ۱۵۱). استعداد بازیابی و برگشت به وضعیت اولیه، تاب‌آوری یا مقاومت هنگامی ممکن است که اقتصاد از سازوکارهایی برخوردار باشد تا آثار شوک‌ها را کاهش دهد و از آن با عنوان «جذب شوک» نام برده می‌شود (بریگاگیو-۲۰۱۱- ص ۵). بحران‌های مالی پیامدهای گوناگونی برای کشورهای مختلف جهان داشته و سبب شده‌اند تا سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها در زمینه‌ی

نوآوری (آرچی باگی و دیگران، ۲۰۱۳) و رضایت شغلی و تعهد سازمانی مؤثر کاهش یافته و به شرایط کاری آسیب بخورد (مارکویتز، ۲۰۱۴). در چنین شرایطی، چگونگی رویارویی کشورها با بحران اقتصادی، موضوع مطالعه اقتصاددانان قرار گرفت. برای نمونه بریگاگیو (۲۰۰۶) از اصطلاح «فقریت اقتصادی» برای اشاره به توان یک اقتصاد برای بهبود آثار تکانه‌های برون‌زای مخالف استفاده کرد و آن را در دو مفهوم توانایی اقتصاد برای بهبود پرشتاب شرایط پس از وقوع تکانه‌های ویرانگر اقتصادی و ایستادگی در برابر پیامد تکانه‌های مذکور به کار گرفت (بریگاگیو، ۲۰۱۱، ص ۵). توانایی یادشده، دارای ابعاد گوناگونی است که در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ شده، بازتاب یافته است. بر این پایه، اقتصاد مقاومتی، شامل مجموعه‌ای از سیاست‌ها و بایسته‌های اقتصادی است که با فرهنگ اسلامی، شرایط بومی و اقتضائات تاریخی سازگار است (امیری طهرانی زاده، ۱۳۹۴، ص ۳۵).

به‌طور خلاصه اقتصاد مقاومتی از جنبه ایستادگی در برابر آثار تکانه‌های اقتصادی به مفهوم اقتصاد تاب‌آوری نزدیک بوده اما وجه تمایز آن برگرفته از فرهنگ اسلامی و سازگاری با شرایط بومی است. اقتصاد مقاومتی مجموعه‌ای از سیاست‌های اقتصادی است که دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط، دستیابی به رتبه اول اقتصاد دانش‌بنیان در منطقه و ارتقای بهره‌وری را دنبال می‌کند. اقتصاد مقاومتی درون‌زا، مردم‌بنیاد، دانش‌بنیان و عدالت محور (عدالت اقتصادی و اجتماعی) است و در آن از سرمایه انسانی با عنوان ظرفیت کشور برای تحقق اقتصاد مقاومتی تعبیر شده است. در این راستا دولت به برنامه‌ریزی، زمینه‌سازی، هدایت، نظارت و کمک، آماده‌سازی، جلوگیری از سوءاستفاده و فساد اقتصادی موظف شده است. برای پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز راهبردها و سیاست‌های معرفی شده که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: مبارزه با فساد، ارتقای بهره‌وری از طریق تقویت رقابت‌پذیری، ترویج تولید ملی از مسیر مصرف تولیدات داخلی، تخصیص بهینه منابع مالی از طرق صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور، تقویت سرمایه انسانی، بهبود برنامه‌ریزی و مدیریت، توسعه کارآفرینی و توانمندسازی نیروی کار، توسعه عدالت اجتماعی و تقویت فرهنگی از طرق تبیین ابعاد اقتصاد مقاومتی و تبدیل آن به گفتمان فراگیر ملی.

1. Archibugi, Daniele, Filippetti, Andrea, Frenz, Marion (2013),
2. Economic Resilience

۲-۲- اقتصاد مقاومتی و نظام آموزشی

برای آنکه کشوری قادر باشد در رویارویی با تنش‌های ناشی از تحولات خارجی، خود را در جریان تعدیل و تطبیق سریع قرار دهد، باید کارایی تطبیقی یا انعطاف‌پذیری ساختار نهادی آن بهبود یابد (داوودی و جعفریه، ۱۳۹۳، ص ۱۶۸). آموزش و پرورش، نهادی است که به دلیل جایگاه ویژه الزامات ارزشی، فرهنگی و ویژگی‌های خاص هر کشور در پیاده‌سازی مجموعه سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، می‌تواند نقشی کلیدی به عهده بگیرد و لذا شایسته است توجه بیشتری شود.

بر اساس سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ‌شده، وزارت آموزش و پرورش موظف است نقشه راه را برای پیاده‌سازی سیاست‌های یادشده تدوین و ضمن به کار بستن آن‌ها در محیط درونی آموزش و پرورش، به پیاده‌سازی سیاست‌ها در جامعه کمک کند. برای دستیابی به هدف نخست لازم است راه‌هایی برای جبران کاستی در اعتبارات دولتی به‌عنوان یکی از پیامدهای بحران اقتصادی، یافته و با بهبود سطح کارایی در استفاده از منابع، برای بهبود سطح کیفی خدمات آموزشی تلاش کند. همچنین تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تحول در فرهنگ و ارزش‌ها است و آموزش و پرورش می‌تواند نقشی کارساز را بر عهده گیرد. تبیین مفهوم اقتصاد مقاومتی برای خانواده‌ها و گفتمان‌سازی لازم برای جامعه، زمینه‌سازی فرهنگی لازم برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور به‌ویژه پیاده‌سازی سیاست‌های اصلاح‌الگوی مصرف (اهداف اصلاح فرهنگ مصرف فردی، اجتماعی و کاهش «شاخص شدت انرژی» به‌عنوان یکی از ارکان اقتصاد مقاومتی)، حفاظت از محیط‌زیست و کاهش سطح آسیب‌پذیری ناشی از بلایای طبیعی از مواردی هستند که برنامه‌ریزی آموزشی و درسی می‌تواند در برابر پیامدهای ناشی از تکانه‌های اقتصادی، ایفای نقش کند.

۲-۳- پیشینه پژوهش

پیشینه تجربی پژوهش حاضر به دودسته تقسیم می‌شود. دسته نخست به موضوع بررسی آثار بحران اقتصادی روی آموزش عمومی و سیاست‌های معطوف به رویارویی با تأثیر بحران و یا تخفیف و ترمیم پیامدهای منفی مربوطه بر آموزش عمومی کشور اختصاص دارد. دسته دوم به موضوع تدوین راهبرد، سیاست و اعتبار سنجی آن مربوط می‌شود.

سانتوریدیس و همکاران^۱ (۲۰۱۴) بر نقش نهادهای حسابداری و تأمین مالی بر بحران اقتصاد جهانی و تجربه یونان به‌عنوان نمونه بارز آن تأکید داشته و اصلاح نظام

1. Santouridis, Ilias, Tsifora, Evdokia, Trivellas, Panagiotis, Nikolopoulos, Sotirios, (2014)

آموزش حسابداری از طریق مطالعه نقاط ضعف برنامه درسی را توصیه کردند. اوانز و همکاران^۱ (۲۰۱۴) پیامدهای بحران بزرگ اقتصادی روی نظام آموزش عمومی را مطالعه و پنج یافته را عنوان کردند که عبارت بودند از: ۱- اثر بحران بزرگ روی آموزش بی‌مانند بود و تقریباً ۳۰۰۰۰۰ معلم و سایر کارکنان مدرسه مشاغل خود را از دست دادند. ۲- مدارس که وابستگی گسترده‌ای به اعتبارات دولتی مرکزی داشتند، نسبت به آثار بحران به گونه ویژه‌ای آسیب‌پذیر بودند. ۳- برخلاف اعتبارات دولتی، منابع مالی نظام آموزشی از محل درآمدهای محلی گردآوری شده برگرفته از محل مالیات بر ثروت در طی دوره بحران افزایش یافت. ۴- در طی دوره بحران، گستره نابرابری مخارج آموزشی در میان مدارس فزونی یافت. ۵- تلاش‌های دولت فدرال برای حمایت از آموزش در برابر پیامدهای منفی بحران بزرگ موفق ارزیابی شد.

اسکرینجک و لسجاک^۲ (۲۰۱۳) با بررسی اطلاعات مربوط به سال‌های پس از ۲۰۰۷ نتیجه گرفتند که متناسب با کاهش عمومی سهم مخارج آموزشی، سهم اعتبارات عمومی اختصاص یافته به آموزش متوسطه در اروپا اگرچه باروندی کندتر کاهش یافته است. اکثر کشورها (اسکاندیناوی، آلمان، فرانسه، لهستان و اسلواکی) برای حفظ و یا افزایش سطح مخارج عمومی آموزش متوسطه تا سال ۲۰۱۲ با سرمایه‌گذاری بالا یا متوسط در زمینه‌ی آموزش متوسطه، بحران را مدیریت کردند. شدیدترین کاهش در مخارج عمومی آموزش متوسطه در کشورهای اروپای جنوبی و حوزه بالتیک (مجارستان، چک، ایرلند، هلند و ایسلند) واقع شد و کاهش چشمگیر مخارج عمومی در بریتانیا به واسطه اصلاح فرآیند تأمین مالی بود.

چاکرابارتی و سترن^۳ (۲۰۱۱)، چگونگی تأثیر رکود بزرگ (۱۹۲۹) را روی مدارس ایالت نیویورک و نقش سیاست‌ها برای تخفیف پیامدهای نامطلوب مربوطه را مطالعه کردند. با وجود شواهدی مبنی بر کاهش هم‌زمان منابع مالی محلی و به‌ویژه دولتی، سطح مخارج آموزشی حفظ اما از میزان مخارجی مانند آب و برق، حمل‌ونقل و فعالیت‌های دانش‌آموزی کاسته شد. البته میان تجارب گروه‌های مختلف مدارس از جنبه‌هایی مانند حجم و شدت محرومیت با توجه به اندازه شهرها و موقعیت محلی استقرار مدارس در مناطق، تفاوت‌های مهمی ملاحظه شد (برای نمونه مناطق ثروتمند، بیشترین آسیب را دیدند).

جولی^۴ (۲۰۱۲) با مطالعه آثار بحران اقتصادی دهه پایانی ۲۰۰۰، روی تأمین

1. Evans, W. N. Schwab R,M, Wagner K. L, (2014)

2. Skrbinjek, V, Lesjak, D, (2013)

3. Chakrabarti, R and Setren,E, (2011)

4. Jolly, Will, (2012)

مالی آموزش عمومی در کشور آمریکا دریافت که بسیاری از ایالات با کاهش سهم اعتبارات آموزشی دولت مرکزی روبرو شدند که البته آن را با اعتبارات فدرال و محلی که از محل افزایش در مالیات بر دارائی تأمین می‌شد جایگزین ساختند. با این وجود در طی دوره بحران برنامه تأمین مالی آموزش ابتدائی و متوسطه (برنامه دولت برای کمک به برابری مخارج آموزشی در میان مناطق) اعتبارات سرانه نسبتاً کمتری را دریافت کرد. پانا^۱ (۲۰۱۲) برای غلبه بر آثار بحران اقتصادی، سه موضوع مهم را مطرح می‌کند. رقابت بیشتر میان نهادهای آموزشی، تمرکززدائی از نظام آموزشی و افزودن بر نقش و دامنه مسئولیت‌ها در بازار آموزش. موضوع نخست، بنیادی است و دو موضوع دیگر می‌توانند به عنوان نتایج بالقوه رقابت در میان بازیگران مختلف بازار آموزش دسته‌بندی شوند. برای برخورداری از مشارکت بهتر و اجتناب از رکود اقتصادی یا دست کم تسهیل فرآیند بهبود و خروج از رکود، نظام آموزشی باید به صورت عمیق اصلاح شود. چوبریک و همکاران^۲ (۲۰۱۱) مخارج آموزشی کشورهای استقلال یافته از اتحاد جماهیر شوروی پیشین (بلاروس، گرجستان، قرقیزستان، مولداوی، روسیه و ...) را در دوره پیش از بحران و در طی آن بررسی کردند. بحران با اینکه شرایط مالی کشورهای یادشده را بدتر ساخت ولی مخارج آموزش عمومی بدون تغییر باقی ماند. محققان عنوان می‌کنند که در کشورهای یادشده، از شرایط بحرانی به عنوان فرصتی برای نشان دادن و تمرکز کردن روی مشکلات اساسی نظام آموزشی مانند سطح ناکافی مخارج سرانه، کارایی اندک مخارج و کیفیت نامناسب آموزش، استفاده نشد. البته موضوع‌های یادشده در برنامه میان مدت و بلندمدت، اصلاحات، گنجانده شدند. فاجرو^۳ (۲۰۱۱) با استفاده از داده‌های دوره زمانی ۲۰۰۸-۱۹۷۸، آثار منفی تحریم اقتصادی اعمال شده از سوی شورای امنیت در دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۰ را بررسی کرد. بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از تحریم‌ها، ثبت نام دانش آموزان را به صورت معناداری کاهش داد. برنامه نفت در برابر غذا که بخشی از تحریم‌ها را کاهش داد آثار معنادار تکانه‌ها روی ثبت نام مدارس را تا اندازه‌ای تخفیف داد.

کمیسیون اروپا^۴ (۲۰۱۳) در گزارش پیامدهای بحران مالی سال ۲۰۰۸ بیان می‌کند که بحران مذکور سبب شد تا شمار معناداری از کشورهای اروپائی از سطح مخارج عمومی آموزش خود بکاهند. با وجود افزایش تولید ناخالص داخلی اغلب کشورهای اروپائی در فاصله سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۰، اعتبارات دولتی اختصاص یافته به مؤسسات

1. Pana, M.C, (2012)
2. Chubrik, A. Dabrowski, M, Mogilevsky, R, Sinitsina, I (2011)
3. Farjo, A. J. (2011)
4. European Commission, (2013)

آموزشی به میزان یک‌سوم اعتبارات مربوط به دوره پیش از بحران کاهش یافت. حقوق معلمان، ثابت ماند و یا در فاصله سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱ در ۱۲ کشور از ۲۵ کشور عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱ کاهش یافت و سبب شد تا فارغ‌التحصیلان برجسته از انتخاب حرفه معلمی خودداری کنند. تقاضا برای آموزش حتی در کشورهایی که منابع را به‌سختی به آموزش اختصاص می‌دادند، به‌طور مستمر افزایش یافت. رکود اقتصادی سبب شد تا نیمی از کشورهای عضو، حقوق معلمان را کاهش داده و یا ثابت نگه‌دارند. از آنجاکه کشورهای یادشده قادر نخواهند بود تا منابع عمومی بیشتری را در سال‌های آینده تدارک ببینند، لازم است تا سرمایه‌گذاری در آموزش برای بهبود کیفیت تدریس و به‌صورتی کارا تر به کار گرفته شود.

برکت و همکاران (۲۰۱۰) تأثیر بحران اقتصادی را روی تصمیمات آموزشی بررسی کردند. تقاضا برای آموزش به این دلیل که در شرایط رکودی افراد تلاش می‌کنند تا شرایط خود را در بازار کار استحکام بخشند افزایش و در عین حال عرضه آموزش به دلیل فشار فزاینده روی اعتبارات فدرال در اغلب کشورهای اروپائی کاهش یافت. همچنین یادآور شده‌اند که زود است تا درباره اثر کامل بحران روی بخش آموزش، داوری شود. گوثریه^۲ (۱۹۸۵) به مطالعه آثار بحران اقتصادی دهه پایانی ۱۹۷۰ پرداخت و عنوان کرد که رویه غیرمتمرکز تأمین مالی آموزش در آمریکا سبب شد تا منابع به‌صورت جدی کاهش نیابد و ثبت‌نام و دیگر پیامدهای منفی و احتمالی مربوطه در مقایسه با دیگر بخش‌های اجتماعی کنترل شود. تا سال ۱۹۸۵، نظام آموزش عمومی از حمایت مالی دولت برخوردار و در شرایط نبود اطمینان اقتصادی، اعتماد به آموزش به‌عنوان ابزاری برای تجدید اعتبار اقتصادی آمریکا تقویت شد.

طهرانی زاده و همکاران (۱۳۹۴) با بررسی سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی، عبارت‌های ناظر به عناصر سیستمی نهادهای اقتصادی را در دو دسته رسمی و غیررسمی شناسایی کردند. داوودی و جعفریه (۱۳۹۳) چارچوب نظری را برای تعیین الزامات دستیابی به الگوی اقتصاد مقاومتی و چگونگی افزایش میزان تطبیق نهادی جامعه در برابر شوک‌ها را با روش تحلیل محتوا بررسی کردند. نوروز زاده و همکاران (۱۳۹۲) با استفاده از روش بررسی اسناد، ۹ سند را به‌عنوان نمونه انتخاب و سیاست‌های محوری در بخش علم و فناوری را استخراج کردند. گلزاری و همکاران (۱۳۸۹)، ۸۵ شناسه را اعتبارسنجی و با استفاده از تکنیک دلفی، کیفیت درونی آموزش الکترونیکی دانشگاهی را ارزشیابی کردند. طباطبائیان و همکاران (۱۳۸۸) روش و فرایند تهیه سیاست‌های

1. O.E.C.D

2. Guthrie, J. W. (1985)

ابلاغی علم و فناوری مراکز تحقیقاتی کشور را ارزشیابی کرده و نشان دادند پیاده‌سازی سیاست‌های مالی و سرمایه انسانی با مشکلات بیش‌تری روبه‌رو بوده‌اند. کلانتری و همکاران (۱۳۸۸) به تدوین و اعتبار سنجی شاخص‌های توسعه پایدار روستایی در ایران پرداختند. ۱۱۲ شاخص در ابعاد گوناگون برای اعتبار سنجی توسط ۶۳ متخصص و مجری، داوری و ۹۸ شاخص انتخاب شد.

مهم‌ترین کاستی در مرور پیشینه، نبود مقالات مرتبط با برنامه‌ریزی درزمینه‌ی پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی و کمبود مقاله علمی درزمینه‌ی عمومی اقتصاد مقاومتی است. برای چیرگی بر کاستی مورد اشاره تلاش شد مقالاتی گردآوری، دسته‌بندی و مرور شوند که به موضوع‌های سه‌گانه مبانی نظری اقتصاد مقاومتی، اعتبار سنجی سیاست و سیاست‌های آموزشی در شرایط وجود بحران اقتصادی پرداخته باشند.

۳- روش‌شناسی پژوهش

با توجه به اهداف و سؤالات پژوهش، در این مقاله از روش پژوهش ترکیبی استفاده شد. پژوهش ترکیبی روشی است که در آن باهدف درک بهتر موضوع، تلفیقی از روش‌های کمی و کیفی باهم استفاده می‌شوند (کیامنش، ۱۳۸۸). تلفیق روش‌های کمی و کیفی در پژوهش ترکیبی به دو صورت درون‌مرحله‌ای^۱ و کامل^۲ انجام می‌شود و با اینکه در این پژوهش از الگوی ترکیبی کامل (شعبانی ورکی، ۱۳۸۵) استفاده شد، اما هر یک از پرسش‌ها و اهداف پژوهش، دارای روش خاص خود هستند.

۳-۱- مراحل پژوهش

مراحل پژوهش عبارت‌اند از:

مرحله اول (۱). مرور مبانی نظری و مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، ظرفیت‌ها و نقش آموزش و پرورش در پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی^۲. استخراج مؤلفه‌ها و تدوین پیش‌نویس برنامه‌ی (عناوین راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات) پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش. در این بخش از پژوهش از روش سنتز پژوهی^۳ (پژوهش تلفیقی) استفاده شد که یکی از پژوهش‌های عملی است و منجر به تولید دانشی می‌شود که در اتخاذ تصمیمات آگاهانه نقش اساسی دارد (گرو و شورت، ۱۳۸۷). روش گردآوری اطلاعات در این مرحله به صورت کتابخانه‌ای، مطالعه اسناد، مقالات علمی و پژوهشی و ... مرتبط با موضوع پژوهش است.

مرحله دوم (۱). تدوین پرسشنامه (پیش‌نویس برنامه محتوی مجموعه راهبردها،

1. the within-stage mixed model research
2. Across-stage mixed model research
3. Integrative Inquiry: The Research Synthesis

سیاست‌ها و اقدامات معطوف به پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش) بر اساس یافته‌های مرحله اول. در این مرحله به شیوه‌ی اسنادی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، پیش‌نویس برنامه تدوین و در قالب پرسشنامه‌ای (شامل شش راهبرد، ۳۳ سیاست و ۲۷۳ اقدام) تنظیم شد. ۲. دریافت نظر خبرگان موضوعی و جمع‌بندی آن‌ها: ۳. تدوین نهایی برنامه‌ی پیاده‌سازی اندیشه اقتصاد مقاومتی. در این مرحله پرسشنامه در اختیار خبرگان موضوعی قرار گرفت و با به کار گرفتن روش‌های کیفی چون مصاحبه، پست الکترونیکی و گفتگوی تلفنی با ۱۱ استاد خبره در حوزه موضوعی مربوطه و استفاده از روش کمی دلفی، در قالب سه عنوان راهبرد، ۲۲ سیاست و ۱۱۰ اقدام، اعتباربخشی شد.

مرحله سوم) تعیین اولویت برای پرسشنامه: نظرسنجی از اساتید صاحب‌نظر، متصدیان و مجریان برای تعیین درجه اهمیت و رتبه اولویت راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش

۳-۲- روشهای تحلیل داده‌ها

تحلیل نتایج حاصل از اجرای پرسشنامه (تعیین اولویت‌ها و وجود سازگاری میان نظرات گروه‌های مختلف صاحب‌نظران و متصدیان): داده‌های به‌دست‌آمده از اعتبارسنجی، از طریق روش دلفی تجزیه و تحلیل و پس از تنظیم در قالب پرسشنامه (مجموعه راهبردها، سیاست‌ها و اقدامات) به‌منظور نظرسنجی پیرامون، تعیین درجه اهمیت و اولویت در اختیار مجموعه بزرگ‌تری از صاحب‌نظران (گروه‌های سه‌گانه) قرار گرفت. دلیل استفاده از مجموعه‌ای از کارشناسان و خبرگان دانشگاهی و سازمان اجرایی مرتبط، این بود که در اولویت‌بندی عناوین سیاست‌ها و اقدامات علاوه بر بررسی ماهیت علمی، امکان پیاده‌سازی و به‌کارگیری آن‌ها در حوزه‌های اجرایی نیز مدنظر قرار گیرد.

به دلیل ماهیت کمی داده‌ها، در بخش توصیف از جداول توزیع فراوانی و میانگین رتبه و در بخش استنباط براساس مقیاس داده‌ها، سطوح متغیرها و نرمال یا غیرنرمال بودن داده‌ها از آزمون‌های ناپارامتریک فریدمن و کروسکال-والیس استفاده شد.

۳-۳- جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش، بر اساس اهداف پژوهش عبارت بودند از: ۱. پژوهش‌ها و مطالعات مرتبط با موضوع، اسناد فرادستی و سیاست‌های ابلاغی مرتبط، ۲. خبرگان موضوع برابر با ۱۱ نفر، ۳. گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران به ترتیب شامل اساتید دانشگاه و پژوهشگران حوزه آموزش و پژوهش در زمینه‌ی اقتصاد آموزش و آشنا به مباحث اقتصاد مقاومتی، مدیران ستادی و استانی مرتبط با موضوع تحقیق در وزارت آموزش و پرورش

و مسئولان و متصدیان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با آموزش و پرورش از قبیل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و...، برابر با ۱۱۰ نفر. متناسب با جامعه آماری، نمونه‌های آماری پژوهش در بخش اول دربرگیرنده بیشترین پژوهش‌ها و مطالعات ممکن در سطح ملی و بین‌المللی (۱۰ کتاب، ۳۹ مقاله و ۱۰ سند و مجموعه سیاست) بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند (شامل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه‌های زیرنظام‌های مربوطه، نقشه جامع علمی کشور، مجموعه سیاست‌های ابلاغی (اصلاح الگوی مصرف و اقتصاد مقاومتی و...) انتخاب شدند. در بخش دوم، نمونه‌ای ۱۱ نفره از خبرگان باروش نمونه‌گیری هدفمند و در بخش سوم، شمار صاحب‌نظران، تصمیم‌گیران و مجریان ستادی و استانی (۸۶ نفر) براساس فرمول نمونه‌گیری کوکران و به روش تصادفی ساده تعیین شد.

۳-۴- ابزار پژوهش

ابزار اندازه‌گیری داده‌ها در بخش‌های اول و دوم، سیاهه بازبینی (چک‌لیست) بررسی اسنادی پژوهش‌ها، اسناد بالادستی و سیاست‌های ابلاغی مرتبط بود. در بخش سوم نیز از پرسشنامه اولویت‌بندی محقق ساخته، استفاده شد.

۴- یافته‌های تحقیق:

راهبردهای سه‌گانه، سیاست‌های مربوط به هر راهبرد و اقدامات مربوط به هر سیاست که در ذیل راهبرد مربوطه اولویت‌بندی شده‌اند به همراه نتایج آزمون‌های فریدمن و کروسکال والیس ارائه می‌شود. البته به دلیل شمار زیاد اقدامات و گنجایش محدود مقاله، از میان مجموعه اقدام‌ها حداکثر به ذکر سه عنوان پسنده شده است.

۱. راهبردهای پیاده‌سازی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش به ترتیب اولویت:

جدول ۱- ترتیب اولویت راهبردها از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان به همراه نتایج آزمون سازگاری نظرات گروه‌های سه‌گانه پاسخ‌دهندگان

اولویت	عنوان راهبرد	N	نتایج آزمون فریدمن			نتایج آزمون کروسکال-والیس				
			P	χ^2	میانگین رتبه	گروه			P	χ^2
						۱	۲	۳		
۱	گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد	۸۶	۰,۰۰	۲۷,۴	۳,۴	۴۲,۸	۴۱	۴۰,۹	۳,۳	۰,۵

اولویت	عنوان راهبرد	N	نتایج آزمون فریدمن			نتایج آزمون کروسکال-والیس		
			رتبه	χ^2	p	گروه		
						۱	۲	۳
۲	افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی	۸۴	۳,۵	۰,۰	۳۰,۴	۳۸,۸	۴۷,۸	۱۷,۶
۳	برابری دسترسی به فرصت‌های آموزشی و بهره‌مندی از آموزش	۸۴	۳,۷	۰,۰	۲۷,۴	۲۷,۳	۴۶,۶	۲۷,۴

نتیجه آزمون آنالیز دوطرفه فریدمن برای پاسخ دادن به پرسش معنادار بودن تفاوت میان رتبه اولویت‌های تعیین شده توسط مجموعه پاسخ‌دهندگان، نشان داد که فرضیه صفر، رد می‌شود و لذا میان رتبه اولویت راهبردها تفاوت معنادار وجود دارد. البته این تفاوت، نشان نمی‌دهد کدام یک از رتبه‌ها با دیگری متفاوت بوده بلکه به این معنا است که دست کم میان دو مورد از رتبه‌ها تفاوت معنادار وجود دارد. با رعایت اندکی احتیاط می‌توان عنوان کرد که احتمالاً آن گروه از عناوین راهبردها که میانگین رتبه‌های آن‌ها با میانگین رتبه‌های عناوین دیگر تفاوت محسوس دارد، از اولویت‌های متفاوتی برخوردار هستند. در پاسخ به پرسش دوم که وجود تفاوت معنادار میان نظرات گروه‌های سه‌گانه مخاطبان در رتبه‌بندی راهبردها را مورد پرسش قرار می‌دهد از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. فرضیه صفر در این آزمون آن است که میان نظرات پاسخ‌دهندگان در رتبه‌بندی سیاست‌ها، تفاوت معنادار وجود ندارد. چنانچه ملاحظه می‌شود فرضیه صفر در مورد سیاست‌های دوم و سوم رد شده ولی در مورد اولویت اول رد نشده است که نشان از نبود توافق میان گروه‌های مورد مطالعه در رتبه‌بندی اولویت‌های دوم و سوم و وجود توافق در مورد اولویت اول دارد.

۲. فهرست عناوین سیاست‌های مربوط به راهبرد «گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد» به ترتیب اولویت:

جدول ۲- ترتیب اولویت سیاست‌ها از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان به همراه نتایج آزمون سازگاری نظرات گروه‌های سه‌گانه پاسخ‌دهندگان

اولویت	عنوان سیاست	N	نتایج آزمون فریدمن			نتایج آزمون کروسکال-والیس				
			p	χ^2	رتبه	گروه				
						۱	۲	۳		
۱	تقویت نقش آموزش و پرورش در پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جامعه	۸۴	۰,۰۰۱	۲۴,۰۹	۲,۷	۴۰,۴	۴۲,۹	۳۳,۱	۲,۱	۰,۷
۲	تقویت ارتباط آموزش و بازار کار	۸۵			۳,۲	۴۲,۵	۳۸,۴	۳۵,۸	۲,۸	۰,۶
۳	مشارکت بیشتر آموزش و پرورش در دستیابی به برابری در توزیع درآمد و ثروت و رفع تبعیض	۸۴			۳,۷	۳۷,۷	۴۲	۱,۹	۰,۷	

نتیجه آزمون آنالیز دوطرفه فریدمن، نشان داد که فرضیه صفر، رد می‌شود و به این معنا است که از دیدگاه مجموعه پاسخ‌دهندگان میان رتبه اولویت سیاست‌های راهبرد نخست تفاوت معنادار وجود دارد. نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان داد فرضیه صفر، رد نمی‌شود و لذا میان گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران پیرامون رتبه اولویت سیاست‌های مذکور، توافق وجود دارد.

۳. فهرست عناوین اقدامات مربوط به راهبرد «گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد» به ترتیب اولویت:

جدول ۳- ترتیب اولویت اقدامات از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان به همراه نتایج آزمون سازگاری نظرات گروه‌های سه‌گانه پاسخ‌دهندگان

اولویت	عنوان سیاست (اقدام)	N	نتایج آزمون فریدمن			نتایج آزمون کروسکال-والیس				
			p	χ^2	رتبه	گروه				
						۱	۲	۳		
۱	تبیین و ترویج اخلاق و فرهنگ کار، کار جمعی، جهاد اقتصادی، کارآفرینی، تولید ثروت، کسب رزق -	۸۳	۰,۰۰	۱۶۲,۷	۳,۰۴	۳۸,۵	۳۸,۳	۴۱,۸	۰,۴	۰,۹۸

نتایج آزمون فریدمن					نتایج آزمون کروسکال-والیس					
اولویت	عنوان سیاست (اقدام)	N	p	χ^2	p	گروه			χ^2	p
						۱	۲	۳		
اقدام ۶	پیاده سازی حداقل آموزش اجباری، پرداخت یارانه و کمک مالی به خانواده‌های کم‌درآمد									
اقدام ۷	افزایش سرمایه‌گذاری آموزشی مؤثر بر توزیع درآمد و ثروت در کشور	۸۲	۰,۰۰	۲۷,۸	۳۶,۸	۳۳,۴	۴۰,۱	۱,۱	۰,۹	
اقدام ۸	برنامه‌ریزی برای اثربخشی بیشتر آموزش‌های حرفه‌آموزی در مناطق روستایی و خانواده‌های محروم	۸۱	۰,۰۰	۲۷,۸	۳۲,۱	۴۳,۸	۴۲,۸	۲,۶	۰,۶	
اقدام ۹	تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش‌افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، توسعه کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و اشتغال مولد	۸۳	۰,۰۰	۸۱,۹	۳۴,۴	۳۳,۴	۴۶,۱	۴,۱	۰,۴	
اقدام ۱۰	تدوین برنامه برای اثربخشی بیشتر آموزش و پرورش در رشد اقتصادی، بهره‌وری عامل کار، سرمایه و فناوری در بخش‌های مختلف کشور، ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید باهدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و تقویت بخش واقعی	۸۴	۰,۰۰	۸۱,۹	۴۵,۵	۳۰,۱	۴۷,۲	۹,۹	۰,۰	
اقدام ۱۱	بررسی پیوسته تأثیر گسترش آموزش و پرورش بر درجه توسعه‌یافتگی مناطق مختلف کشور	۸۲	۰,۰۰	۸۱,۹	۳۱,۸	۴۶,۳	۳۹,۷	۳,۸	۰,۴	

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در حوزه محیط زیست	
		۳	۲	۱						
۰,۲	۶,۸	۴۲,۹	۳۹,۷	۴۰,۱	۰,۰	۲۵,۹	۲,۵	۸۴	برنامه ریزی برای ارتقاء فرهنگ عمومی و رعایت قوانین و مقررات در حوزه محیط زیست.	اقدام ۱۲
۰,۷	۱,۹	۴۳,۷	۴۴,۷	۳۴,۸			۲,۵	۸۲	تقویت مسئولیت پذیری در برابر طبیعت و محیط زیست روحیه	اقدام ۱۳
نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در حوزه اجتماع	
		۳	۲	۱						
۰,۰۹	۷,۸۸	۴۳,۷۶	۳۲,۰۸	۳۰,۹۱			۱,۷	۸۲	برنامه ریزی برای مشارکت اثربخش تر آموزش و پرورش برای تحقق انضباط مالی و اجتماعی، نظم، مسئولیت و قانون پذیری، امانت داری و مشارکت اجتماعی و سیاسی در کشور	اقدام ۱۴
۰,۲۱	۵,۸۶	۳۱,۸۴	۴۳,۵۸	۴۲,۹	۰,۰	۱۳,۸۶	۲,۰۱	۸۱	برنامه ریزی برای مشارکت اثربخش تر آموزش و پرورش در تخصیص بهینه منابع در خانواده، ایجاد روحیه خلاقیت و کارآفرینی، آینده نگری و خردورزی، تقویت امنیت و وفاق ملی	اقدام ۱۵
۰,۸۴	۱,۴۲	۳۹,۷۳	۴۲,۱۵	۳۶,۷۷			۲,۲۹	۸۲	برنامه ریزی برای مقابله فرهنگی با آیین ها و نمادهای واپس گرایانه، خرافی، انحرافی و بیگانه و پیرایش آیین های ملی در چارچوب آموزه های اسلامی	اقدام ۱۶

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در حوزه امنیت فرهنگی و اجتماعی:	
		۳	۲	۱						
۰,۹	۰,۹	۳۹,۳	۳۸,۱	۳۷,۱				۸۵		برنامه‌ریزی برای ارتقاء سطح امنیت فرهنگی و مقابله نظام‌مند با تهدیدها و آسیب‌ها
۰,۵	۳,۴	۴۲	۳۴,۷	۲۹,۹	۰,۰	۱۶۰,۲		۸۲	رصد تغییر و تحولات فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر امنیت فردی و اجتماعی و اتخاذ رویکرد فرهنگی پیشگیرانه از وقوع جرم و بروز آسیب‌های اجتماعی	اقدام ۱۸

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در زمینه رعایت قوانین و مقررات	
		۳	۲	۱						
۰,۳	۵,۱	۴۶,۷	۴۱,۳	۳۰,۹				۸۳		برنامه‌ریزی برای تقویت پیوند میان اخلاق اجتماعی و قانون و تأکید بر احترام به قانون به‌عنوان وظیفه‌ای دینی، اخلاقی و اجتماعی در کلیه برنامه‌های آموزشی
۰,۱	۸,۷	۳۹,۷	۳۴,۴	۳۲,۴	۰,۰	۱۰۶,۵		۸۱	زمینه‌سازی برای تحقق نظارت عمومی و مطالبه اجتماعی برای اجرای قانون و برخورد با متخلفان، آموزش قانون‌گرایی، نظم و انضباط و رفتارهای اجتماعی متعالی متناسب با سبک زندگی اسلامی - ایرانی با بهره‌گیری از نمادهای مختلف ملی و محلی	اقدام ۲۰

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	رتبه	N	افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در زمینه خانواده	
		۳	۲	۱						
۰,۶	۲,۹	۴۰,۶	۳۳,۵	۴۷,۱	۰,۰	۵۹,۹	۲,۶	۸۴	تلاش فرهنگی برای تحکیم خانواده از طریق تقویت کارکردهای خانواده؛ نهادینه‌سازی تکالیف و حقوق متقابل اعضای خانواده و ارتقای مهارت‌های زندگی	۲۱ اقدام
۰,۰	۱۷,۷	۴۷,۹	۳۸,۹	۳۰,۵	۰,۰	۵۹,۹	۳,۵	۸۴	ارتقای سطح امنیت و سلامت خانواده، پیشگیری، مقابله و درمان آسیب‌ها و چالش‌های خانوادگی و اجتماعی مبتنی بر نگرش دینی و ملی	۲۲ اقدام

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	رتبه	N	افزایش اثربخشی آموزش و پرورش در زمینه تأمین امنیت غذا و درمان و بهبود سطح سلامت و بهداشت	
		۳	۲	۱						
۰,۸	۱,۹	۴۴,۶	۴۲,۸	۳۶,۹	۰,۰	۹۳,۸	۲,۸	۸۳	تبیین و نهادینه‌سازی فرهنگ و الگوی تغذیه سالم در چارچوب نظام جامع سلامت	۲۳ اقدام
۰,۶	۲,۷	۴۳,۶	۴۶,۲	۳۹,۸	۰,۰	۹۳,۸	۳,۲۰	۸۴	سنجش و رصد دوره‌های اطلاعات و آگاهی و دانش آموزان در حوزه‌های اجتماعی به‌ویژه سلامت، محیط‌زیست و ...	۲۴ اقدام

نتیجه آزمون آنالیز دوطرفه فریدمن، نشان داد که فرضیه صفر، رد می‌شود و به این معنا است که از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان، میان رتبه اولویت اقدامات دسته‌بندی شده در ذیل هر سیاست، تفاوت معنادار وجود دارد. نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان داد که برای همه عناوین اقدامات اولویت‌بندی شده، به‌جز اقدامات ۵،

۱۰ و ۲۲ فرضیه صفر رد نشده است و بنابراین میان گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران (پاسخ‌دهندگان) تنها در مورد رتبه اولویت اقدامات ۵، ۱۰ و ۲۲ میان گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران توافق وجود ندارد.

۴. فهرست عناوین سیاست‌های مربوط به راهبرد «افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی» به ترتیب اولویت:

جدول ۴- ترتیب اولویت سیاست‌ها از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان به همراه نتایج آزمون سازگاری نظرات گروه‌های سه‌گانه پاسخ‌دهندگان

رتبه اولویت	عنوان سیاست	N	نتایج آزمون فریدمن			نتایج آزمون کروسکال-والیس		
			رتبه اولویت	χ^2	p	گروه		
						۱	۲	۳
۱	بازنگری در شیوه‌های مدیریت و رویه‌های اجرایی مؤثر بر کارایی و بهره‌وری	۸۶	۳،۵	۰،۴۶	۴۲،۱۴	۳۶،۳	۳۶،۹	
۲	حداکثر تلاش برای متناسب ساختن شرایط محیطی و زمینه‌ای مؤثر بر کارایی و بهره‌وری در آموزش و پرورش (استفاده از فرصت‌ها و خنثی ساختن تهدیدها)	۸۶	۴،۴	۰،۲	۲۷،۲	۳۸،۹	۴۴،۳	
۳	بهبود وضعیت برنامه‌ریزی آموزشی و برنامه‌ریزی درسی به‌منظور ارتقای سطح کارایی، اثربخشی و بهره‌وری	۸۶	۴،۹	۰،۴	۳۷،۴	۴۲،۸	۳۷،۹	

نتیجه آزمون آنالیز دوطرفه فریدمن نشان داد فرضیه صفر رد می‌شود و به این معنا است که از منظر مجموعه صاحب‌نظران دست کم میان رتبه اولویت دو عنوان سیاست، تفاوت معنادار وجود دارد. نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان داد فرضیه صفر رد نمی‌شود و بنابراین میان گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران در رتبه‌بندی سیاست‌ها توافق وجود دارد.

۵. فهرست عناوین اقدامات مربوط به راهبرد «افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی» به ترتیب اولویت:

جدول ۵- ترتیب اولویت اقدام‌ها از منظر مجموعه پاسخ‌دهندگان به همراه نتایج آزمون سازگاری نظرات گروه‌های سه‌گانه پاسخ‌دهندگان

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)	اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	میانگین رتبه		
		۳	۲	۱					
۰,۳۴	۴,۵	۴۵,۱۱	۳۹,۳	۳۵,۷			۴,۹۳	۸۵	اولویت ۱ سیاست: بازنگری در شیوه‌های مدیریت و رویه‌های اجرایی مؤثر بر کارایی و بهره‌وری
					۰,۰	۱۱۶,۸			اقدام ۱ وضع مقررات معطوف به توسعه فرصت‌های انتخاب آموزش برای والدین دانش‌آزموزان به‌عنوان تدارک زمینه لازم برای ارتقای سطح کیفیت و رقابت‌پذیری در عرضه خدمات آموزشی
۰,۷۳	۲,۰۵	۴۲,۷۱	۳۳,۵۵	۳۷,۵۹			۵,۴۰	۸۴	اقدام ۲ مطالعه آثار اقتصادی ترکیب و تلفیق وظایف آموزشی، پرورشی و اجرایی در سازمان‌دهی نیروی انسانی در مدارس (اصلاح ساختار اجرایی و کاهش تعداد واحدهای اداری)
۰,۳۱	۴,۷۴	۴۲,۶۸	۳۷,۱۱	۳۹,۸۳			۵,۹۲	۸۴	اقدام ۳ بررسی نقش سبک مدیریت در مدرسه، واحدهای اجرایی و ستادی و تأثیر آن بر افزایش کارایی
نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)	اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	میانگین رتبه		
		۳	۲	۱					
									اولویت سیاست: حداکثر تلاش برای متناسب ساختن شرایط محیطی و زمینه‌ای مؤثر بر کارایی و بهره‌وری در آموزش و پرورش (استفاده از فرصت‌ها و خنثی ساختن تهدیدها)

۰,۳	۴,۸۲	۴۶,۱۹	۳۲,۸۳	۴۲,۲۵	۰,۰	۸۸,۱۹	۴,۰۵	۸۵	برنامه‌ریزی برای تنقیح و شفاف‌سازی قوانین و مقررات در راستای تدارک زمینه استقرار اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش	اقدام ۴
۰,۰۲	۱۱,۷۸	۵۰,۱۹			۰,۰	۸۸,۱۹	۴,۱۷	۸۶	پایش مستمر و آینده‌پژوهی، تأثیر تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بر آموزش و پرورش به‌منظور شناخت چالش‌های فرارو و تدوین سیاست‌های مناسب برای رویارویی با فرصت‌ها و تهدیدهای مربوطه	اقدام ۵

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N		
		۳	۲	۱						
۰,۳۵	۴,۴۴	۴۵,۳۵	۳۸,۲۹	۳۰,۰۸	۰,۰	۳۵,۳۳	۳,۵۵	۸۴	ارزیابی نیازهای آموزشی و برنامه‌ریزی برای انطباق دروس و رشته‌های تحصیلی با نیازهای منطقه و استان	اقدام ۹
۰,۰۰	۲۰,۴۱	۵۱,۵۴	۲۹,۱۱	۲۰,۰۵			۴,۰۷	۸۵	ارزیابی اقتصادی تغییر نظام آموزش و پرورش عمومی و دوره‌های آموزشی	اقدام ۷

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N		
		۳	۲	۱						
									سیاست: افزایش مشارکت معلمان و سایر کارکنان برای بهبود سطح کارایی و بهره‌وری در راستای پیاده‌سازی اندیشه اقتصاد مقاومتی	

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: تدارک زمینه‌ها و اطلاعات موردنیاز برای برنامه‌ریزی توسعه آموزش و پرورش و اجرای آن	
		۳	۲	۱						
۰,۱۲	۷,۲۷	۴۴,۹۷	۲۹,۴۶	۳۳,۷۵	۰,۰	۸۴,۴۲	۳,۲۰	۸۵	تنوع‌بخشی به سازوکار پرداخت فوق‌العاده‌ها، مزایا و سایر پاداش‌های نقدی و غیر نقدی	اقدام ۸
۰,۰۵	۳,۳۴	۴۲,۸۸	۳۹,۳۸	۳۵,۷۱	۰,۰	۸۴,۴۲	۳,۳۱	۸۳	نظارت بر تفاوت دریافتی کارکنان شاغل در بخش‌های مختلف آموزش و پرورش	اقدام ۹
۰,۲۸	۵,۰۹	۳۵,۹۱	۴۵,۳۸	۴۲,۵	۰,۰	۱۱,۴۳	۱,۷۳	۸۴	تقویت فرهنگ اقتصادی فکر و عمل کردن در آموزش و پرورش	اقدام ۱۰
۰,۲۰	۵,۹۹	۴۰,۳۳	۴۴,۹۶	۳۵,۹	۰,۰	۱۱,۴۳	۲,۰۱	۸۵	استقرار نظام برنامه‌ریزی راهبردی در آموزش و پرورش به‌منظور رصد برنامه‌های تحریم و تحلیل عوارض مربوطه در آموزش و پرورش برای طراحی واکنش‌های هوشمند، سریع و فعال در راستای خنثی‌سازی تهدیدها	اقدام ۱۱
۰,۳۹	۴,۱۴	۴۵,۲۷	۳۱,۵۴	۳۹,۹۶	۰,۰	۲۹۹,۵	۵,۴۲	۸۵	تحلیل مستمر هزینه در آموزش و پرورش	اقدام ۱۲
۰,۰۲	۱۱,۸۲	۴۵,۱۶	۴۴,۵۹	۳۲,۰۴	۰,۰	۲۹۹,۵	۶,۱۲	۸۶	بهبود شیوه‌های بودجه‌ریزی و تخصیص منابع میان برنامه‌ها و مناطق	اقدام ۱۳

نتایج آزمون کروسکال- وایس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)	اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه		
		۳	۲	۱					
۰,۶۰	۲,۷۶	۴۳,۰۹	۴۰,۴۵	۳۵,۲۷	۰,۰	۹۱,۱۸	۳,۹۷	۸۱	سیاست: بهینه‌سازی شیوه‌های بودجه‌ریزی و تخصیص منابع بین برنامه‌ها و مناطق
									تدوین و به کارگیری الگوی بهینه توزیع منابع مالی، انسانی و فیزیکی از لحاظ-
									-جغرافیایی (استان‌ها- مناطق - مدارس) و از جنبه برنامه‌ها و فعالیت‌ها (برنامه‌های مختلف آموزشی، پرورشی و فرهنگی، ستادی و پشتیبانی) و تخصیص در زمان مناسب (مسائل تخصیص بودجه در طول سال اجرای بودجه
۰,۱۲	۷,۲۳	۴۶,۳۸	۴۱,۱۵	۲۹,۰۸	۰,۰	۹۱,۱۸	۴,۹۱	۸۳	طراحی و ایجاد پایگاه رایانه‌ای اطلاعات موردنیاز بودجه‌ریزی در آموزش و پرورش

نتایج آزمون کروسکال- وایس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)	اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه		
		۳	۲	۱					
۰,۰۵	۳,۳	۴۶,۱	۳۴,۸	۳۵,۸	۰,۰	۱۳۲,۴	۳,۲	۸۴	سیاست: تحلیل چگونگی استفاده از منابع در آموزش و پرورش
									پایش و تحلیل مستمر روند تغییرات در نشانگرهای بهره‌وری و کارایی برحسب سطح آموزش، نوع آموزش، نوع مدرسه، منطقه، استان و کل کشور
۰,۰۵	۳,۶	۴۲,۸	۳۰,۱	۳۹,۹			۳,۹	۸۲	واکاوی علل ناکارایی در آموزش و پرورش

نتایج آزمون کروسکال-والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)	اولویت
p	χ^2	گروه			p	χ^2	میانگین رتبه		
		۳	۲	۱					
۰,۴	۳,۸	۴۲,۵	۴۳,۳	۳۸,۸	۰,۵	۰,۴	۱,۵	۸۲	عنوان سیاست (اقدام): سیاست: ارتقای سطح کارایی و بهره‌وری در کتاب‌های درسی و کمک‌آموزشی، تجهیزات و فناوری آموزشی و شیوه‌های مختلف آموزشی اولویت: ۱۸ اقدام
۰,۳	۵	۳۷,۹	۴۰	۳۲,۷	۰,۵	۰,۴	۱,۵	۸۱	عنوان سیاست (اقدام): سیاست: ارتقای سطح کارایی و بهره‌وری در کتاب‌های درسی و کمک‌آموزشی، تجهیزات و فناوری آموزشی و شیوه‌های مختلف آموزشی اولویت: ۱۹ اقدام
۰,۱	۸,۸	۴۵,۲	۳۶,۹	۲۱,۳	۰,۰	۲۳۷,۹	۶,۳	۸۴	عنوان سیاست (اقدام): سیاست: استفاده کارا از فضای آموزشی، تعیین اندازه بهینه مدارس و محل استقرار مدرسه باهدف بهبود سطح کارایی و بهره‌وری اولویت: ۲۰ اقدام
۰,۲	۶,۳	۴۸,۲	۳۹,۶	۳۱,۲				۷,۱	۸۵

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: ارزیابی تأثیر مقررات، برنامه‌ها و سیاست‌های اتخاذشده در وضعیت برابری فرصت‌های آموزشی (نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی)	
		۳	۲	۱						
۰,۵	۳,۴	۴۴,۹	۴۶,۴	۳۵,۰۴				۸۶	۲,۹	اقدام ۱ تغذیه رایگان دانش آموزان مناطق محروم
۰,۵	۳,۶	۴۵,۵	۳۳,۳	۳۴,۷	۰,۰	۲۱,۸		۸۴	۳,۲	اقدام ۲ ارزیابی توسعه مدارس شبانه‌روزی و روستا مرکزی از جنبه تأثیر آن در گسترش فرصت‌های آموزشی

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: ارزیابی تأثیر مقررات، برنامه‌ها و سیاست‌های اتخاذشده در وضعیت برابری فرصت‌های آموزشی (نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی)	
		۳	۲	۱						
۰,۷	۲,۴	۴۴,۶	۳۵,۴	۳۷	۰,۰	۲۱,۸		۸۵	۳,۴	اقدام ۲ بررسی شیوه توزیع اعتبارات متمرکز ملی بین استان‌ها و تأثیر آن بر ایجاد تعادل در امکانات آموزشی مناطق محروم، روستاها، حاشیه شهرها، عشایر کوچ‌نشین و مناطق دوزبانه

نتایج آزمون کروسکال- والیس					نتایج آزمون فریدمن			عنوان سیاست (اقدام)		اولویت
P	χ^2	گروه			P	χ^2	میانگین رتبه	N	سیاست: ارزیابی تأثیر مقررات، برنامه‌ها و سیاست‌های اتخاذشده در وضعیت برابری فرصت‌های آموزشی (نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی)	
		۳	۲	۱						

۰,۷	۲,۰۱	۴۱,۹	۴۸,۶	۳۹,۴	۰,۰	۶۸,۷	۴,۵	۸۴	جلوگیری از افزایش قیمت آموزش و هزینه‌های مکمل مربوطه به‌ویژه برای خانوارهای طبقات محروم	اولویت
۰,۰۳	۱۱,۰۲	۴۹,۶	۳۷,۴	۲۹,۹			۵,۴	۸۵	پرداخت یارانه آموزشی به خانوارهای محروم (به‌طور مثال از طریق توزیع نیم وعده غذایی، نوشت افزار و ملزومات، خدمات ایاب و ذهاب، لباس به‌صورت رایگان به‌صورت غیرمستقیم)	

نتیجه آزمون آنالیز دوطرفه فریدمن نشان داد فرضیه صفر، رد می‌شود و به این معنا است که از دیدگاه مجموعه پاسخ‌دهندگان بین رتبه اولویت اقدام‌های دسته‌بندی شده تفاوت معنادار وجود دارد. نتایج آزمون کروسکال والیس نیز نشان داد که برای همه عناوین اقدامات به‌جز اقدام ۵، فرضیه صفر، رد نشده است و بنابراین گروه‌های سه‌گانه صاحب‌نظران (پاسخ‌دهندگان) پیرامون رتبه اولویت اقدامات ۱ تا ۴ توافق دارند.

۵- جمع‌بندی و پیشنهادها

۵-۱- جمع‌بندی

برای پاسخ به پرسش «عناوین و ترتیب اولویت راهبردها، سیاست‌ها و اقدام‌های مرتبط با پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ‌شده در آموزش و پرورش از نظر خبرگان، صاحب‌نظران و متصدیان کدام‌اند؟»، پیش‌نویس برنامه تهیه و پس از اعتبارسنجی از سوی خبرگان (در قالب سه راهبرد، ۲۲ سیاست و ۱۱۰ اقدام)، از سوی گروه‌های صاحب‌نظران اولویت‌بندی شد. نتایج عبارت بود از: گسترش مشارکت و سهم آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تخفیف نابرابری در توزیع درآمد به‌عنوان راهبرد نخست، افزایش کارایی و بهره‌وری در تولید و ارائه خدمات آموزشی به‌عنوان راهبرد دوم و برابری دسترسی به فرصت‌های آموزشی و بهره‌مندی از آموزش به‌مثابه راهبرد سوم برای پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش تعیین شدند.

تقویت نقش آموزش و پرورش در پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در جامعه، تقویت ارتباط آموزش و بازار کار و مشارکت بیشتر آموزش و پرورش در دستیابی به برابری در توزیع درآمد و ثروت و رفع تبعیض، سیاست‌های سه‌گانه‌ای بودند که در ذیل راهبرد نخست اولویت‌بندی شدند.

بازنگری در شیوه‌های مدیریت و رویه‌های اجرایی مؤثر بر کارایی و بهره‌وری، حداکثر تلاش برای متناسب ساختن شرایط محیطی و زمینه‌ای مؤثر بر کارایی و بهره‌وری در آموزش و پرورش (استفاده از فرصت‌ها و خنثی ساختن تهدیدها) و بهبود وضعیت برنامه‌ریزی آموزشی و برنامه‌ریزی درسی به‌منظور ارتقای سطح کارایی، اثربخشی و بهره‌وری، سیاست‌های بودند که به ترتیب اولویت ذیل راهبرد دوم دسته‌بندی شدند. ارزیابی تأثیر مقررات، برنامه‌ها و سیاست‌های اتخاذ شده در وضعیت برابری فرصت‌های آموزشی (نهادینه کردن عدالت آموزشی و تربیتی) و تقویت تقاضای خصوصی برای آموزش (اعم از خصوصی و دولتی) نیز سیاست‌هایی بود که ذیل راهبرد «برابرسازی دسترسی به فرصت‌های آموزشی و بهره‌مندی از آموزش» اولویت‌بندی شد. برای هر یک از سیاست‌ها نیز حداکثر سه و دست‌کم دو اقدام به ترتیب اولویت تعیین شد. مهم‌ترین محدودیت پژوهش کمبود منابع معتبر در زمینه‌ی اقتصاد مقاومتی، به‌ویژه در حوزه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری بود.

۵-۲- پیشنهادها:

پایبندی به برنامه اقدام، تعریف ره‌آوردهای اجرای سیاست‌ها و اقدامات در قالب سنجه‌های اندازه‌گیری متناظر با مفاد اقتصاد مقاومتی، تکمیل فرآیندهای سیاست‌ها و اقدامات (پیشین، پیاده‌سازی، پسین (پس از اجرا) و ارزیابی پیامدهای اجرا) پیشنهاد می‌شود. همچنین ارزیابی به‌کارگیری سیاست‌ها بر نهادهای مرتبط و استقرار نظام جامع داده‌های پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی می‌تواند کارساز باشد. به‌علاوه لازم است تا ادارات و دفاتر ستادی به همراه سازمان‌های استانی در قالب مجریان اصلی و همکار دسته‌بندی و وظایف هر یک به تفصیل و دقت تدوین شود. برنامه حاضر (اقدام) در قالب برنامه‌های سالانه تدوین و اعتبار موردنیاز در قالب بودجه سالانه پیش‌بینی شود. منوط کردن پذیرش، تصویب و اختصاص اعتبار به پژوهش‌های معطوف به موضوع اقتصاد مقاومتی در آموزش و پرورش توصیه می‌شود. شایسته است قوانین و مقررات معارض و مزاحم، اجرا نشده و سیاست‌ها و اقداماتی که برای آن‌ها خلأ قانونی وجود دارد، شناسایی و مفاد قانونی موردنیاز با تدوین لوایح، تدارک و تدابیر لازم برای برخورداری برنامه حاضر از ظرفیت‌های قانونی دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش و برنامه ششم توسعه پیش‌بینی شود. شورای نظارت راهبردی، تأسیس و نظارت بر اجرای سیاست‌ها و اقدامات به صورتی نظام‌مند دنبال شود.

۶- فهرست منابع

۶-۱- منابع فارسی

۱. امیری طهرانی زاده، سید محمدرضا، (۱۳۹۴). مبانی سیستمی اقتصاد مقاومتی، دو فصلنامه علمی-پژوهشی، جستارهای اقتصادی ایران، س ۱۲، ش ۲۳، بهار و تابستان، صفحات ۳۳-۵۱
۲. بختیارزاده، محمدجواد (۱۳۸۸). بررسی علل وریشه‌های بحران اقتصادی ۲۰۰۸ آمریکا و ارائه راهکارها، بررسی‌های بازرگانی شماره ۳۸ - آذر و دی.
۳. دانش جعفری، داود، (۱۳۹۲). «اقتصاد مقاومتی: مفاهیم و راهکارها». نقش حماسه اقتصادی و واکاو ابعاد دفاعی امنیتی آن، ۲-۲۱، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی گروه آآمد و فناوری دفاعی.
۴. داوودی، پرویز، جعفریه، فاطمه سادات، (۱۳۹۳). نگرشی نهادی بر ساختار سازی قدرت در عرصه‌ی داخلی برای نیل به اقتصاد مقاومتی، فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۳، ۱۷۲-۱۵۱.
۵. شعبانی ورکی، بختیار، (۱۳۸۵). منطق پژوهش در علوم تربیتی و اجتماعی جهت‌گیری نوین، مشهد: آستان قدس رضوی.
۶. طباطبائیان، سیدحبیب‌الله، فاتح راد، مهدی، شجاعی، سیدمحمدحسین، (۱۳۸۸). ارزیابی پیاده‌سازی سیاست‌های علم و فناوری مراکز تحقیقاتی دستگاه‌های اجرایی، فصلنامه سیاست علم و فناوری- سال دوم، شماره ۳، پاییز و زمستان، ۷۴-۶۱.
۷. کیامنش، علیرضا، (۱۳۸۸). روش‌های پژوهش ترکیبی، تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، پژوهشنامه آموزشی، شماره ۱۶، آذر ۱۳۸۸.
۸. کلانتری، خلیل، اسدی، علی، شهلا، چوپچیان، (۱۳۸۸). تدوین و اعتبار سنجی شاخص‌های توسعه پایدار مناطق روستایی، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، پاییز، ۸۶-۶۹.
۹. گال، مردیت دامین، بورگ، والتر، گال، جوئیس، (۱۳۸۷). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی (ترجمه احمدرضانصر و همکاران). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) و دانشگاه شهید بهشتی.
۱۰. گرو، ریچارد دبلیو و شورت، ادموند سی، (۱۳۸۷). پژوهش نظریه‌ای: مؤلفه‌ها و ساختار (ترجمه محمد عطاران). در: شورت، ادموند سی. (۱۳۸۷). روش‌شناسی مطالعات برنامه‌درسی (ترجمه محمود مهرمحمدی و همکاران). تهران: سمت و پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
۱۱. گلزاری، زینب، کیامنش، علیرضا، قورچیان، نادر قلی، جعفری، پریش، (۱۳۸۹). تدوین و اعتبارسنجی الگوی پیشنهادی ارزشیابی کیفیت درونی آموزش الکترونیکی در

نظام آموزش عالی کشور، فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱، شماره ۱، بهار و تابستان، ۱۸۵-۱۶۰.

۱۲. نوروز زاده، رضا، شفیق زاده، حمید، روحانی، شادی، (۱۳۹۲). **ارزیابی و تحلیل بخش علم و فناوری قانون برنامه پنجم توسعه از منظر اسناد فرادستی**، فصلنامه راهبرد، سال بیست و دوم، شماره ۶۶، بهار، ۳۱۴-۲۸۵.

۶-۲- منابع لاتین

13. Archibugi, D, Filippetti, A, Frenz, M. (2013), **The impact of the economic crisis on innovation: Evidence from Europe**, Technological Forecasting & Social Change, 80, 1247-1260
14. Briguglio, L., Stephen P., **Growth and Resilience in east Asia and the Impact of the 2009 Global Recession**, Available at: http://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0011/141959/Growth_with_Resilience_in_Asia_5Dec2011.pdf
15. Chakrabarti, R and Setren, E, (2011), **The Impact of the Great recession on School District Finances: Evidence from New York**, Federal Reserve Bank of New York Staff Reports, no. 534, December, p:51.
16. Chubrik, A. Dabrowski, M, Mogilevsky, R, Sinitsina, I (2011). **The impact of the global financial crisis on education and health ...**, CASE-Center for Social and Economic Research on behalf of CASE Network 12 Sienkiewicza, 00-010 Warsaw, Poland, p-91
17. European Commission/EACEA/Eurydice (2013). **Funding of education in europe 2000-2012: the impact of the economic crisis – Eurydice Report**, Publications Office of the European Union, Luxembourg. www.oecd.org/edu
18. Evans, W. N. Schwab R, M, Wagner K. L, (2014), **The Great Recession and Public Education**, department of economics University of Notre Dome and University of Maryland. https://www3.nd.edu/~wevans1/working_papers/RussellSagePaper_final.pdf
19. Farjo, A. J. (2011). **Economic sanctions and primary school enrollment in Iraq**, A Thesis submitted to the faculty of the Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Public Policy in Public Policy.
20. Guthrie, J. W. (1985). **The Educational Policy Consequences of Economic Instability: The Emerging Political Economy of American Education**, Educational Evaluation and Policy Analysis Winter, Vol. 7, No. 4, pp. 319-332.
21. Jolly, W., (2012). **The Impact of the Recession on Education Funding in the U.S. and Mississippi**, University of Tennessee Honors, Thesis

